

Karsten Elmose-Østerlund

Stabilitet og forandring i det frivillige og det lønnede arbejde i idrætsforeninger gennem to årtier

Fire idrætsforeningsundersøgelser danner grundlag for analyser af 1) udviklingen i det frivillige og det lønnede arbejde i foreningerne gennem to årtier og 2) sammenhængen mellem udvalgte centrale karakteristika ved foreningerne og det frivillige og det lønnede arbejde. Generelt har udviklingen været overvejende stabil. Den mest markante ændring er en aldring af trænere og ledere over tid. Store foreninger klarer sig generelt bedre end små, når det gælder udviklingen i det frivillige arbejde, og tendensen til aflønning er størst i de store foreninger. Gamle foreninger og foreninger i små lokalområder klarer sig derimod dårligere, når det gælder udviklingen i det frivillige arbejde.

Nøgleord: frivilligt arbejde, organisationer, professionalisering, social kapital, individualisering

Det er i vores møde med hinanden, at vi udvikler os, og fællesskabet styrkes. Her spiller civilsamfundet, kulturlivet og folkekirken en central rolle. Vi skal modvirke tendenser til kløfter, så Danmark bliver ved med at være et levende og åbent demokrati med plads til forskellighed. Hvor befolkningen har tillid til det politiske system, og alle har mulighed for at deltage i samfundet og udfolde deres potentiale på lige fod (Statsministeriet, 2022: 48).

Civilsamfundet bidrager til opbygning af fællesskaber, aktivt medborgerskab og tillid, hvilket har positiv betydning for demokratiet. Det fremgår af SVM-regeringens regeringsgrundlag og står centralt i begrundelserne for den offentlige støtte til det folkeoplysende foreningsarbejde (Kulturministeriet, 2018). Argumenterne er i overensstemmelse med Putnams teori om social kapital, hvori han fremhæver frivillige organisationer – og særligt dem hvor mennesker mødes ansigt til ansigt – som velegnede til at opbygge sociale netværk og normer for tillid og gensidighed, der fremmer demokratiets funktion (Putnam, 2000).

Til denne gruppe af organisationer hører idrætsforeninger, hvor medlemmerne deltager i aktivitetsbaserede fællesskaber, der ofte fører til opbygning af sociale relationer. Dertil kommer, at idrætsforeninger er demokratisk organi-

serede og altovervejende bliver drevet af frivillige, hvilket gør dem til vigtige arenaer for aktivt medborgerskab (Elmose-Østerlund et al., 2020). Godt hver tiende voksne dansker arbejder således frivilligt på idrætsområdet, og langt de fleste af dem er tilknyttet en idrætsforening. Et tal, som gentagne frivillighedsundersøgelser viser, har været stabilt i perioden fra 2004 til 2020 (Fridberg, 2023). Idrætsforeninger udgør i det hele taget en væsentlig del af den frivillige sektor i Danmark, idet hver fjerde danske forening er en idrætsforening (Ibsen, Thøgersen og Levinsen, 2013).

I de sidste to årtier har kommunerne i stigende grad udvist en interesse i samskabelse med idrætsforeninger som led i folkeskolernes forpligtelse til at inddrage lokalsamfundet i den ”åbne skole” samt i udviklingen af indsatser for sundhedsfremme og integration. Omkring halvdelen af alle idrætsforeninger indgik i 2016 i et sådant samarbejde, men deltagelse i samskabende aktiviteter varierede betydeligt afhængig af foreningernes størrelse, lokalsamfundsorientering og ikke mindst graden af professionalisering, operationaliseret som tilstedeværelsen af lønnede ansatte i foreningerne (Ibsen og Levinsen, 2019).

Ser man på udviklingstendenser i relation til idrætsforeninger, har såvel antallet af idrætsforeninger som andelen af de danske foreninger, der er idrætsforeninger, været nogenlunde stabile siden starten af det 21. århundrede (Danmarks Statistik, 2022; Ibsen, Thøgersen og Levinsen, 2013). Andelen af voksne danskere på over femten år, der er aktive i en idrætsforening, steg støt fra 1964 til 2007, hvorefter deltagelsen blandt både børn og voksne er stagneret med en faldende tendens fra 2011 til 2020 (Rask et al., 2022).

Eksisterende undersøgelser tegner et billede af idrætsforeningernes bidrag til samfundet, deres position i det samlede forenings- og idrætsbillede samt deres betydning for det aktive medborgerskab og bidrag til demokratiet, men indeholder i begrænset omfang analyser af, hvordan det frivillige og det lønnede arbejde i foreningerne har udviklet sig, samt hvordan centrale karakteristika ved foreningerne hænger sammen med forskelle i det frivillige og det lønnede arbejde.

Artiklen søger derfor at besvare to forskningsspørgsmål:

1. Hvilke forandringer er der sket i de to seneste årtier, når det gælder det frivillige og det lønnede arbejde, herunder udviklingstendenser i antallet af frivillige og lønnede, balancen mellem disse, aldersfordelingen og foreningernes syn på den fremtidige rekruttering af frivillige?
2. Hvilke sammenhænge er der mellem de udvalgte centrale karakteristika ved foreningerne og deres lokalområde på den ene side og det frivillige og det lønnede arbejde på den anden?

Samlet set udfylder artiklen et videnshul, når det gælder udviklingen i organisationspopulationer – her den foreningsorganiserede idræt – over en længere periode med særlig fokus på det frivillige og det lønnede arbejde. En viden som er relevant, når man skal forstå tendenser til både stabilitet og forandring i foreningernes bidrag til samfundet, herunder det aktive medborgerskab og demokratiet samt deres mulighed for at indgå i samskabende aktiviteter.

Teori

Artiklen har ikke én teoretisk ramme, som danner grundlag for forskningsspørgsmålene og analyserne. Årsagen er, at de fleste spørgsmål i de fire idrætsforeningsundersøgelser, som er gennemført med jævne mellemrum mellem 2004 og 2021, og som udgør artiklens empiriske grundlag, er formuleret ud fra pragmatiske hensyn i relation til idrætsorganisationernes behov for viden om deres medlemsforeninger, ligesom spørgeskemaerne har haft forskellige indholdsmæssige toninger i de forskellige år.

Formålet med dette afsnit er derfor kort at introducere fire teoretiske nedslag inden for den sociologiske og organisationsteoretiske forskning, som er udvalgt, fordi de bidrager til en forståelse af, dels hvordan forandringer i organisationspopulationer finder sted, dels hvordan forandringerne kan variere mellem organisationer inden for en organisationspopulation. Teorierne kan dermed kvalificere artiklens afsluttende diskussion af analysens resultater.

Organisationstilpasning eller selektion

Inden for organisationsteorien eksisterer der to overordnede tilgange til, hvordan forandringer i organisationspopulationer finder sted: Eksisterende organisationer forandrer sig (tilpasning), eller nye organisationer dannes (selektion).

I tilpasningstilgangen bliver organisationer grundlæggende set som forandringsparate og i stand til at tilpasse sig ændringer i deres omgivelser. Der er dog forskellige teoretiske forklaringer på, hvorfor forandringerne finder sted. Ressourceafhængighedsteorien beskriver, at organisationer, fordi de er afhængige af eksterne ressourcer, må positionere sig på en måde, som giver dem adgang til disse ressourcer for at eksistere samt bevare og evt. udbygge deres position på deres felt (Pfeffer og Salancik, 2003).

Isomorfitheorien beskriver, at organisationer på et felt over tid og af forskellige årsager kommer til at ligne hinanden. Tilpasningen kan finde sted, fordi organisationer er i konkurrence med hinanden og derfor efterligner de organisationer med størst succes på feltet (konkurrencebestemt isomorfi). Jo større konkurrence på et felt, desto større grad af ensretning. Isomorfe processer kan desuden finde sted med udgangspunkt i lovgivning og krav på feltet (tvangs-

mæssig isomorfi), på baggrund af en usikkerhed, der får organisationer til at efterligne andre med stor legitimitet på feltet (mimetisk isomorfi), og som følge af en professionaliseringsproces med blandt andet ansættelse af personer med formelle faglige uddannelser, som kan være med til at ensrette tænkemåderne i de forskellige organisationer (normativ isomorfi) (DiMaggio og Powell, 1983; Ibsen, Thøgersen og Levinson, 2013).

Selektionstilgangen ser foreninger som forandringstræge i den forstand, at selv grundlæggende ændringer i deres omgivelser kun fører til små forandringer i organisationerne (Hannan og Freeman, 1977). Det kan være fordi, visse organisationsformer har større legitimitet end andre pga. lovgivning og krav på feltet, eller at – især ældre – organisationers egen historie og kultur udvikler sig til barrierer for grundlæggende forandringer i formål, opbygning og måde at fungere på (Ibsen, Thøgersen og Levinson, 2013; Singh og Lumsden, 1990).

Transformation af frivillige organisationers karakteristika og professionalisering

Frivillige organisationer har en række karakteristika til fælles, blandt andet at de er nonprofit, medlemskab er frivilligt, de er demokratisk opbyggede, de varetager medlemmernes interesser, og de bliver altovervejende drevet af frivillige (Horch, 1994; Ibsen, 1992). Disse karakteristika har en række implikationer for organisationernes potentiale og mulighedsrum for forandring som følge af grundlæggende ændringer i organisationernes omgivelser. Et eksempel er deres demokratiske opbygning og deraf følgende fokus på medlemmernes interesser samt deres afhængighed af frivillig arbejdskraft, som kan gøre det vanskeligt at reagere på forandringer og ændrede behov i omgivelserne.

Med udgangspunkt i disse udfordringer beskriver Horch (1994) samt Lorentzen og Hustinx (2007), hvordan der over tid, og særligt i store organisationer, sker en transformation af de frivillige organisationers karakteristika, som bidrager til en større adskillelse mellem organisationen og dens medlemmer. For bedre at kunne reagere på ændrede behov i omgivelserne tillægger nogle foreninger sig en mere hierarkisk beslutningsstruktur, ansætter lønnede med en formel faglig uddannelse, begynder at tænke i samfundets mere end i medlemmernes behov og ser som konsekvens heraf i stigende grad medlemmerne som kunder, der modtager en service, end som medskabere en service.

Ovenstående tendenser er også beskrevet som centrale i litteraturen om professionalisering af frivillige organisationer, som peger på, at professionalisering kan komme til udtryk på i hvert fald tre områder: aflønning af personer og etablering af stillinger, større strategisk mål- og markedsorientering, strukturel differentiering og en tydeligere arbejdsdeling (Ruoranen et al., 2016).

Tættere sociale relationer og mere social kapital på landet end i byen

I den klassiske sociologi – nok mest eksplicit i Tönnies' klassiske værk om *Gemeinschaft* og *Gesellschaft* – bliver det beskrevet, hvordan tætheden af sociale relationer varierer i samfundet og i udtalt grad mellem land og by. Relationer på landet bærer i højere grad præg af social deltagelse og gensidighed (*Gemeinschaft*), mens relationer i byerne oftere er karakteriseret ved løsere sociale bånd primært opbygget omkring bytterelationer mellem mennesker (*Gesellschaft*) (Tönnies, 2012; Tönnies og Harris, 2001).

Betydningen af tætte sociale relationer og gensidighed kan man genfinde i teorier om social kapital. Putnam (2000) fremhæver således betydningen af ansigt-til-ansigt relationer for den sociale tillid og gensidighed, hvilket i hans empiriske studier hænger stærkt sammen med borgernes tilbøjelighed til at engagere sig i frivillige organisationer og frivilligt arbejde. Det er i de sociale relationer – ofte i frivillige organisationer – at vi som mennesker erfarer, at andre grundlæggende er til at stole på, hvilket opbygger social tillid og generaliseret gensidighed og dermed en øget tilbøjelighed til socialt engagement i blandt andet frivillige organisationer og frivilligt arbejde.

Ifølge de præsenterede teorier ser en organisations placering i hhv. land- og byområder ud til at have implikationer for tætheden af de sociale relationer og dermed deltagelse i frivillige organisationer og engagement i frivilligt arbejde. Deltagelse, engagement, social tillid og gensidighed forventes at være større på landet end i byerne.

Institutionaliseret individualisering

På baggrund af blandt andre Becks (1997) og Giddens' (1996) teorier om modernisering og individualisering samt internationale studier, der viser faldende villighed til at arbejde frivilligt og øget præference for mere midlertidigt og fleksibelt engagement, har Hustinx (2010) udviklet begrebet institutionaliseret individualisering. Institutionaliseret individualisering handler om, at organisationerne må organisere, italesætte og udbrede det frivillige arbejde med udgangspunkt i individernes interesser, præferencer og behov, hvis det fortsat skal være attraktivt at være frivillig. Dette er særligt relevant, når det gælder rekruttering af unge og unge voksne, for hvem individualiseringen er særligt udtalt. Hustinx gør opmærksom på, at sådanne tilpasninger paradoksalt nok kræver en omfattende indsats fra centrale frivillige i organisationerne eller fra lønnede ansatte, som kan drive den mere individorienterede tilgang til det frivillige arbejde (Hustinx, 2010). Lidt forsimplet kan man sige, at institutionaliseret individualisering fordrer, at organisationerne tilpasser de frivillige arbejdsopgaver til individerne snarere end omvendt.

Metode

Artiklens datagrundlag består af fire idrætsforeningsundersøgelser gennemført i 2004, 2010, 2015 og 2021. Over tid har spørgerammen indeholdt spørgsmål om forskellige temaer, men artiklens analyser er baseret på et udvalg af gennemgående spørgsmål.

Dataindsamling

Alle fire undersøgelser er gennemført som spørgeskemaundersøgelser, og en centralt placeret person i foreningen, som oftest forpersonen, har svaret på foreningens vegne. Hvor der er tale om vurderingsspørgsmål, er svarene således baseret på en enkelt persons vurdering, og man kan ikke udelukke, at en anden person i foreningen ville have vurderet anderledes, hvilket er en svaghed ved dataindsamlingen. Imidlertid er de fleste af de spørgsmål, som er anvendt i analyserne her, af mere faktisk karakter, hvorfor denne svaghed forventes at være mindre problematisk.

Undersøgelserne i 2004 og 2021 er gennemført af DIF, DGI og Dansk Firmaidræt, som selv har sendt invitationer til at deltage i undersøgelserne ud, mens undersøgelserne i 2010 og 2015 er gennemført af Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund ved Syddansk Universitet. Undersøgelsen i 2004 blev gennemført med postudsendte spørgeskemaer, mens undersøgelserne i 2010, 2015 og 2021 blev gennemført elektronisk.

Der er variationer i samplingen til de fire undersøgelser. I 2004 udtog idrætsorganisationerne en tilfældig stikprøve af foreninger, som var medlemmer af DIF og DGI. I 2010 blev alle foreninger under DIF inviteret, og i 2015 og 2021 modtog alle foreninger under DIF, DGI og Dansk Firmaidræt en invitation.

Antallet af svar og svarprocenten varierer noget mellem de fire undersøgelser. I 2004 deltog 3.097 foreninger (svarprocent på 58), i 2010 besvarede 5.203 foreninger spørgeskemaet (svarprocent på 50), i 2015 medvirkede 3.531 foreninger (svarprocent på 31) og i 2021 medvirkede 2.628 (svarprocent på 23). Faldet i svarprocenten over tid er markant, men den er i tråd med den generelle udvikling i spørgeskemaundersøgelser (Rathlev, Hermansen og Bay, 2017).

Der foreligger for undersøgelserne i 2010, 2015 og 2021 analyser af udvalgte forskelle mellem de foreninger, som har deltaget i undersøgelsen, og de foreninger, som har valgt ikke at deltage. Sammenligningerne er gennemført på de områder, hvor der har været tilgængelige oplysninger om de foreninger, som ikke deltog, herunder foreningsstørrelse, kommune og udbudte idrætsgrene. Disse analyser peger opsamlende på, at det særligt er i relation til foreningsstørrelsen, der er betydelige forskelle. Generelt er svarprocenten lavest blandt de mindste foreninger med under 100 medlemmer, som derfor er noget underrepræsenteret.

terede i datasættene fra alle årene. Samtidig udgør de små foreninger omtrent halvdelen af alle idrætsforeninger (Elmose-Østerlund og Ibsen, 2020), hvorfor de stadig er stærkt repræsenterede i alle undersøgelserne.

Spørgeskemaet og de udvalgte variable

Som sagt varierer spørgerammen for de fire undersøgelser, men en række spørgsmål om det frivillige og det lønnede arbejde i foreningerne og om centrale karakteristika ved foreningerne og deres lokalområde går igen i alle fire spørgeskemaer og muliggør denne artikels analyser af udviklingstræk i det frivillige og det lønnede arbejde i idrætsforeninger over de seneste to årtier samt af sammenhængen mellem centrale karakteristika og frivilligt og lønnet arbejde.

Når det gælder det frivillige og det lønnede arbejde, indgår der i analyserne variable angående udviklingstendenser i antallet af frivillige og lønnede, balancen mellem disse, aldersfordelingen og foreningernes syn på den fremtidige rekruttering af frivillige. Centrale karakteristika ved foreningerne beskrives af fire variable: foreningsalder, foreningsstørrelse, om foreningen er enstregen eller flerstregen og lokalsamfundsstørrelsen. De er udvalgt, fordi en række studier af idrætsforeninger har vist, at de har stor betydning for blandt andet det frivillige og det lønnede arbejde i foreningerne og for foreningernes relationer til omverdenen (Breuer et al., 2017; Elmose-Østerlund et al., 2020; Ibsen og Levinsen, 2019). En detaljeret beskrivelse af undersøgelsens variable samt foreningernes fordeling på de centrale karakteristika i hvert undersøgelsesår kan ses i det supplerende materiale.

Statistiske analyser

Til besvarelsen af det første forskningsspørgsmål om udviklingen i det frivillige og det lønnede arbejde er udført deskriptive analyser, som viser procentfordelingen for hvert undersøgelsesår. Til besvarelsen af det andet forskningsspørgsmål om sammenhængen mellem de centrale karakteristika på den ene side og variablene for det frivillige og det lønnede arbejde på den anden er der gennemført lineære og ordinale regressionsanalyser. De ordinale regressionsanalyser er anvendt på de afhængige variable, der alene indeholdt tre svarkategorier.

Regressionsanalysernes afhængige variable omhandler det frivillige og det lønnede arbejde, mens de uafhængige variable er de centrale karakteristika ved foreningerne og deres lokalområde. Årsagen er, at analyserne undersøger betydningen af de centrale karakteristika for det frivillige og det lønnede arbejde i foreningerne. Antagelsen er, at det er overvejende sandsynligt, at det er de centrale karakteristika ved foreningerne og deres lokalområde, som påvirker det frivillige og det lønnede arbejde, snarere end det modsatte.

Resultater

Resultatafsnittet er struktureret efter artiklens to forskningsspørgsmål, og hver underoverskrift repræsenterer således et forskningsspørgsmål.

Udviklingen i det frivillige og det lønnede arbejde i foreningerne

Når det gælder udviklingen i det frivillige og det lønnede arbejde (tabel 1), er balancen mellem, om foreningerne har oplevet fremgang eller tilbagegang i antallet af frivillige de seneste fem år, forskubbet over tid. I 2021 oplever flere foreninger tilbagegang (21 pct.) end fremgang (17 pct.), og i 2015 og 2010 oplevede flere fremgang end tilbagegang. Derimod er der på tværs af alle årene fra 2010 til 2021 en tendens til, at lidt flere foreninger oplever fremgang end tilbagegang i antallet af lønnede ansatte, selv om klart flest oplever et nogenlunde uændret antal lønnede i alle årene. Det samme gælder i øvrigt udviklingen i antallet af frivillige, blot oplever lidt flere foreninger udsving i enten positiv eller negativ retning.

Der ingen klar udviklingstendens i andelen af lønnede trænere og ledere i foreningerne. Den gennemsnitlige andel af lønnede trænere i foreningerne er højest i 2004, 2010 og 2015 med 15 pct. sammenlignet med 13 pct. i 2021. Den gennemsnitlige andel af lønnede ledere er højest i 2015 og 2021 med 3 pct. mod 2 pct. i 2010. På tværs af alle årene er andelen af lønnede i gennemsnit klart større blandt trænere end blandt ledere.

Den tydeligste udviklingstendens over tid er i den aldersmæssige sammensætning af trænere og ledere. Andelen af ældre på 60+ år er kommet til at fylde markant mere på bekostning af gruppen af 20-39-årige. Ældre på 60+ år udgjorde i gennemsnit 7 pct. af trænerne og 11 pct. af lederne i 2004. Det er vokset til 26 pct. blandt trænerne og 34 pct. blandt lederne i 2021. 20-39-årige udgjorde i gennemsnit 44 pct. af trænerne og 38 pct. af lederne i 2004, hvilket er faldet til 26 pct. blandt trænerne og 18 pct. blandt lederne i 2021.

Foreningsledernes tro på, at de vil lykkedes med at rekruttere nok frivillige inden for de kommende fem år, er overvejende stabil. Andelen, der er enig i udsagnet, toppede med 49 pct. i 2015 mod 42 pct. i 2021 og 41 pct. i 2010.

Betydningen af centrale karakteristika ved foreningerne for det frivillige og det lønnede arbejde

Fokuserer vi først på betydningen af centrale karakteristika ved foreningerne og deres lokalområde for udvikling i antallet af frivillige og lønnede (tabel 2), træder foreningsstørrelse tydeligst frem. På tværs af alle årene er der en positiv sammenhæng mellem foreningsstørrelse og udviklingen i antallet af frivillige og lønnede de seneste fem år.

Table 1: Udvikling i udvalgte forhold vedrørende det frivillige og det lønnede arbejde i foreningerne (pct.).

	2004	2010	2015	2021
Udvikling i antal frivillige de seneste fem år				
Tilbagegang	-	18	15	21
Nogenlunde uændret	-	50	67	62
Fremgang	-	32	18	17
N	-	4.327	2.862	2.605
Udvikling i antal lønnede de seneste fem år				
Tilbagegang	-	9	6	6
Nogenlunde uændret	-	74	84	85
Fremgang	-	17	10	9
N	-	1.970	1.266	1.543
Andele lønnede trænere og ledere				
Andele lønnede trænere	15	15	15	13
N	2.722	4.274	2.821	2.449
Andele lønnede ledere	-	2	3	3
N	-	4.554	3.165	2.618
Fordeling af trænere på alder				
Under 20 år	14	14	12	12
20-39 år	44	38	30	26
40-59 år	35	35	37	37
60+ år	7	12	21	26
N	2.729	3.939	2.790	2.577
Fordeling af ledere på alder				
Under 20 år	3	2	1	1
20-39 år	39	31	22	18
40-59 år	48	50	49	47
60+ år	11	17	28	34
N	3.018	4.275	2.909	2.702
Foreningen vil lykkedes med at rekruttere et tilstrækkeligt antal frivillige				
Uenig	-	13	12	16
Hverken eller	-	46	39	42
Enig	-	41	49	42
N	-	4.021	2.626	2.483

Table 2: Ordinale regressionsanalyser angående betydningen af centrale karakteristika ved foreningerne for udviklingen i antallet af frivillige og lønnede (ustandardiseret beta)

	Udvikling i antal frivillige			Udvikling i antal lønnede		
	2021	2015	2010	2021	2015	2010
Foreningsalder						
< 10 år (ref.)						
10-24 år	-0,414**	0,133	-0,012	-0,263	-0,154	-0,107
25+ år	-0,742***	-0,142	-0,115	-0,534*	-0,189	0,176
Foreningsstørrelse						
< 100 medl.(ref.)						
100-499 medl.	0,354***	0,252**	0,314***	0,419*	0,146	0,560***
500+ medl.	0,506***	0,492***	0,693***	1,707***	0,660**	1,101***
Enstregenget/flerstregenget						
Enstregenget (ref.)						
Flerstregenget	-0,283**	-0,129	-0,035	-0,392*	-0,572**	0,061
Lokalsamfundsstørrelse						
< 5000 indb.(ref.)						
5000-19.999 indb.	0,039	0,202	0,008	0,373	0,151	0,164
20.000+ indb.	0,145	0,298**	0,052	0,496**	0,409*	0,539***
R ²	0,028	0,015	0,015	0,085	0,029	0,060
N	2605	2821	4287	1543	1287	1953

Note: *p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001.

Resultaterne for de øvrige variable er mindre konsistente, men der er dog i de fleste undersøgelsesår en tendens til, at udviklingen i antallet af både frivillige og lønnede har været mest positiv i de største lokalsamfund med 20.000+ indbyggere. Den overvejende tendens for de to sidste variable er, at udviklingen i antallet af frivillige og lønnede er mest negativ i ældre og flerstrengede foreninger, men tendensen er ikke signifikant i alle undersøgelsesår.

Ser vi dernæst på andelen af lønnede trænere og ledere i foreningerne og sammenhængen med de centrale karakteristika (tabel 3), er sammenhængen med foreningsstørrelse igen de tydeligste. Der er en klar tendens til, at jo større forening, desto højere andel af lønnede trænere og ledere.

Der er ingen signifikante sammenhænge mellem foreningsalder og andelen af lønnede trænere eller ledere og kun få og ikkekonsistente sammenhænge, når det gælder betydningen af, hvorvidt foreningerne er enstrengede eller flerstrengede og størrelsen af foreningernes lokalsamfund.

Tabel 1 viste en tydelig tendens til, at den gennemsnitlige andel af både trænere og ledere, der er 60+ år, er vokset markant fra 2004 til 2021. I regressionsanalyserne i tabel 4 ser vi specifikt på, hvordan de centrale karakteristika ved foreningerne og deres lokalsamfund hænger sammen med andelen af trænere og ledere på 60+ år. Af hensyn til omfanget af artiklens analyser er der ikke udført lignende analyser for andelen i de andre aldersgrupper. Som ved de foregående regressionsanalyser finder vi også her en tydelig sammenhæng med foreningsstørrelsen. Andelen af frivillige trænere og ledere på 60+ år er markant lavere i både mellemstore foreninger med 100-499 medlemmer og store foreninger med 500+ medlemmer end i små foreninger med under 100 medlemmer.

Der er også overvejende, men ikke konsistent i alle årene, en tendens til, at andelen af trænere og ledere på 60+ år er større særligt i foreninger på 10-24 år og foreninger på 25+ år i sammenligning med foreninger på under 10 år. Effekterne for enstrengt/flerstrengt samt lokalsamfundsstørrelse varierer noget og er i de fleste tilfælde ikke signifikante.

Endelig viser tabel 5, at foreningernes tro på, at de vil lykkedes med at rekruttere et tilstrækkeligt antal frivillige, også har de mest konsistente sammenhænge med foreningsstørrelsen. Jo større foreningerne er, desto mere tilbøjelige er de til at angive, at de vil lykkedes med rekrutteringen.

Effekterne for foreningsalder er mindre konsistente, men tendensen er, at de ældste foreninger på 25+ år tror mindre på fremtidig rekruttering af frivillige end de yngste foreninger på under 10 år. I to af undersøgelsesårene er der en signifikant tendens til, at flerstrengede foreninger har en lavere fremtidstro end enstrengede. Sammenhængen mellem fremtidstro og lokalsamfundsstørrelse varierer og er i de fleste tilfælde ikke signifikante.

Tabel 3: Lineære regressionsanalyser angående betydningen af centrale karakteristika ved foreningerne for andelen af frivillige og lønnede trænere og ledere (ustandardiseret beta)

	Andel lønnede trænere				Andel lønnede ledere		
	2021	2015	2010	2004	2021	2015	2010
Konstant	5,370**	9,660***	11,275***	12,798***	1,202*	1,163*	1,929***
Foreningsalder							
< 10 år (ref.)							
10-24 år	2,325	-1,754	-2,456	0,069	-0,025	0,133	-0,630
25+ år	1,067	-1,940	-1,582	-2,088	-0,061	-0,736	-0,373
Foreningsstørrelse							
< 100 medl. (ref.)							
100-499 medl.	7,428***	7,667***	6,422***	5,894***	0,917*	1,747***	0,496
500+ medl.	17,832***	19,424***	23,152***	28,417***	6,889***	7,314***	2,693***
Enstrengt/flerstrengt							
Enstrengt (ref.)							
Flerstrengt	-5,061***	-5,079***	-1,791	-0,007	0,006	-0,410	0,138
Lokalsamfundsstørrelse							
< 5000 indb. (ref.)							
5000-19.999 indb.	1,850	1,831	0,009	-2,498	-0,029	0,021	-0,072
20.000+ indb.	3,740**	2,564	1,038	-1,770	0,302	0,210	-0,354
R ²	0,055	0,040	0,046	0,083	0,055	0,039	0,004
N	2448	2787	4222	2639	2617	3124	4497

Note: *p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001.

Tabel 4: Lineære regressionsanalyser angående betydningen af centrale karakteristika ved foreningerne for andelen af trænere og ledere, som er 60+ år (ustandardiseret beta)

	Andel trænere 60+ år				Andel ledere 60+ år			
	2021	2015	2010	2004	2021	2015	2010	2004
Konstant	28,060***	30,281***	13,000***	7,696***	32,336***	32,286***	15,171***	11,024***
Foreningsalder								
< 10 år (ref.)								
10-24 år	15,958***	4,778*	6,574***	0,464	16,054***	6,261**	8,532***	0,491
25+ år	7,685***	-1,611	4,459***	-0,086	9,578***	-1,931	5,780***	0,260
Foreningsstørrelse								
< 100 medl. (ref.)								
100-499 medl.	-17,014***	-13,000***	-8,071***	-3,036***	-15,759***	-11,324***	-6,400***	-2,500***
500+ medl.	-20,501***	-18,370***	-6,922***	-4,098***	-13,621***	-11,604***	-2,785	-0,875
Enstrengt/flerstrengt								
Enstrengt (ref.)								
Flerstrengt	-0,249	3,704*	-2,486**	0,017	-1,000	3,653*	-5,122***	-1,991**
Lokalsamfundsstørrelse								
< 5000 indb. (ref.)								
5000-19.999 indb.	-0,663	-3,657*	0,572	1,157	1,589	1,365	1,878	0,898
20.000+ indb.	-1,903	-3,323*	0,355	0,806	0,344	-0,388	1,850*	0,988
R ²	0,086	0,057	0,034	0,010	0,061	0,034	0,037	0,008
N	2576	2753	3895	2646	2707	2867	4224	2918

Note: *p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001.

Table 5: Ordinale regressionsanalyser angående betydningen af centrale karakteristika ved foreningerne for deres tilbøjelighed til at vurdere, at de vil lykkes med at rekruttere et tilstrækkeligt antal frivillige (ustandardiseret beta)

	2021	2015	2010
Foreningsalder			
< 10 år (ref.)			
10-24 år	-0,342*	0,173	0,046
25+ år	-0,654***	-0,118	-0,157*
Foreningsstørrelse			
< 100 medl. (ref.)			
100-499 medl.	0,234**	0,225**	0,121
500+ medl.	0,485***	0,566***	0,542***
Enstrenget/flerstrenget			
Enstrenget (ref.)			
Flerstrenget	-0,087	-0,230*	-0,201**
Lokalsamfundsstørrelse			
< 5000 indb. (ref.)			
5000-19.999 indb.	-0,077	0,005	-0,004
20.000+ indb.	-0,079	0,219*	0,066
R ²	0,021	0,017	0,012
N	2483	2585	3975

Note: *p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001.

På tværs af alle regressionsanalyserne forklarer de udvalgte centrale karakteristika ved foreningerne og deres lokalsamfund en mindre del af variationen i det frivillige og det lønnede arbejde. De justerede R²-værdier varierer mellem 0,004, hvilket kan sidestilles med stort set ingen forklaringskraft for de uafhængige variable samlet set, og 0,086, hvilket indikerer, at de uafhængige variable til sammen forklarer knap 9 pct. af variationen i den afhængige variabel.

Diskussion og konklusion

Det korte svar på artiklens første forskningsspørgsmål er, at udviklingen i populationen af idrætsforeninger, når det gælder det frivillige og det lønnede arbejde, er meget stabil. Der er dog særligt én tydelig udviklingstendens, nemlig at ældre på 60+ år over perioden fra 2004 til 2021 er kommet til at udgøre en betydelig større andel af både trænerne og lederne i foreningerne.

Når det gælder det andet forskningsspørgsmål, så træder betydningen af foreningsstørrelse tydeligst frem. Store foreninger med 500+ medlemmer oplever i højere grad end små foreninger med under 100 medlemmer fremgang i antallet af frivillige, de har et mere positivt fremtidssyn, når det gælder rekruttering af frivillige, og de ældre på 60+ år udgør en mindre andel af de frivillige. Desuden er aflønning mest udbredt og har været mest i vækst i de store foreninger.

To mindre udtalte og konsistente tendenser træder frem i relation til foreningsalder og lokalsamfundsstørrelse. Gamle foreninger på 25+ år har overvejende oplevet en mindre positiv udvikling i antallet af frivillige, de er mere skeptiske, når det gælder fremtidig rekruttering af frivillige, og de har en større andel af både trænere og ledere på 60+ år, sammenlignet med foreninger på under 10 år. Parallelt hermed har foreninger i de mindste lokalsamfund med under 5000 indbyggere i mindre grad oplevet fremgang i antallet af frivillige og lønnede, end foreninger i store lokalsamfund med 20.000+ indbyggere.

De følgende afsnit tager udgangspunkt i disse tendenser og diskuterer resultaterne i relation til de fire teoretiske nedslag beskrevet i teoriafsnittet og derefter de forskningsmæssige og politiske implikationer.

Stabilitet i det frivillige og det lønnede arbejde, men markant flere ældre

Med tanke på at man over tid kunne forvente en transformation i frivillige organisationers karakteristika og en tendens mod øget professionalisering, især i større og ældre foreninger, er det overraskende, at det frivillige og det lønnede arbejde i foreningerne er så stabilt. I undersøgelsen kan vi alene undersøge professionalisering ud fra balancen mellem frivillige og lønnede, og her er der ingen klar tendens til øget brug af aflønning af hverken trænere eller ledere.

At populationen af idrætsforeninger i begrænset omfang har forandret sig, når det gælder det frivillige og det lønnede arbejde, kan hænge sammen med, at populationen er udviklet gennem mange år – de ældste idrætsforeninger er mere end 150 år gamle (Pedersen, Elmose-Østerlund og Ibsen, 2017). Derudover er alle idrætsforeninger underlagt de samme krav for at opnå offentlig støtte, nemlig at de skal have et folkeoplysende formål, være demokratisk opbyggede, have betalende medlemmer og være åbne for alle (Elmose-Østerlund og Ibsen, 2020). Det skaber gode betingelser for tvangsmæssig isomorfi, som kan være med til at forklare stabiliteten.

Dertil kommer, at der i perioden for de fire idrætsforeningsundersøgelser har været en nogenlunde stabil andel af aktive børn og voksne i foreningsidrætten med en svagt faldende tendens i den sidste del af perioden (Rask et al., 2022). Stabilitet på medlemssiden er givetvis også befordrende for stabilitet i relation til det frivillige og det lønnede arbejde, i og med at behovet for trænere og le-

dere må forventes at være nogenlunde uændret. Det er dog værd at bemærke, at der i samme periode er sket et skift i særligt voksnes, og til dels også børns, bevægelsesvaner, da nye aktiviteter er opstået og hurtigt er blevet populære, mens etablerede idrætter har oplevet medlemstilbagegang (Rask et al., 2022). En udvikling som kunne have været befordrende for ændringer i det frivillige og det lønnede arbejde, hvis de nye idrætsforeninger, der er dannet for at imødekomme ændrede behov i befolkningen, havde haft en anden tilgang til foreningsarbejdet end de eksisterende foreninger. En mulig forklaring på, at dette i begrænset omfang ser ud til at være tilfældet, er, at de nye idrætsforeninger efterligner de etablerede foreninger, som har opnået en legitimitet i feltet, og at stabiliteten dermed er udtryk for mimetisk isomorfi.

I lyset af teorien om institutionaliseret individualisering forekommer det ligeledes overraskende, at der ikke er sket større forandringer i det frivillige og det lønnede arbejde. Med de påståede ændrede krav fra de frivillige til foreningerne, blandt andet ønsket om større fleksibilitet i det frivillige arbejde, kunne man forvente, at foreningerne havde oplevet tilbagegang i antallet af frivillige samt øget tendens til aflønning, fordi lønnede kunne hjælpe foreningerne med at gennemføre de ændringer i organiseringen af det frivillige arbejde, som teorien foreskriver er nødvendig. Omvendt ville øget aflønning af trænere og ledere være et brud med traditioner, normer og kultur i mange idrætsforeninger. Langt hovedparten af foreningerne drives alene eller altovervejende af frivillige, og idealet om det frivillige arbejde står stærkt. Sidstnævnte understøttes af, at 68 pct. af landets idrætsforeninger erklærer sig helt eller delvist enige i udsagnet, ”foreningen bør drives udelukkende af frivillige” (Pedersen, Elmoose-Østerlund og Ibsen, 2017). Det vidner om, at frivillige både er en nødvendighed for idrætsforeninger og ses som en selvstændig værdi, hvilket kan virke hæmmende for forandringer i det frivillige arbejde, herunder øget professionalisering.

Når andelen af trænere og ledere på 60+ år er øget kraftigt de seneste to årtier, skyldes det sandsynligvis, at foreningerne har fået sværere ved at rekruttere og fastholde unge og unge voksne, og at ældre derfor må udføre en større del af arbejdsopgaverne. Rekrutteringsudfordringerne kunne hænge sammen med de ændrede krav til det frivillige arbejde, som ifølge teorien om institutionaliseret individualisering især vedrører unge og unge voksne. Bemærk dog, at den øgede andel ældre blandt trænere og ledere dels er i tråd med den generelle demografiske udvikling i samfundet og en generel tendens til medlemsvækst i idrætsforeningerne blandt ældre, dels at gruppen af 20-39-årige er blevet mindre aktiv, mens der ikke er sket større forskydninger blandt unge under 20 år. Udviklingen kan derfor også være et udtryk for livsfaseeffekter, hvor unge voksne i stigende grad fravælger frivilligt arbejde, fordi de har en travl hverdag

(Jensen, 2001; Pilgaard, 2012). Uanset forklaringen vidner udviklingen om en forandringstræghed, som er i tråd med selektionsteorien.

Sluttelig er det værd at bemærke, at aldringen af de frivillige over de seneste to årtier er helt i tråd med gentagne undersøgelser af befolkningens frivillige, både generelt og specifikt på idræts- og fritidsområdet (Fridberg, 2023). Forandringstrægheden blandt foreningerne på idrætsområdet ser ud til at være en del af en større tendens i relation til det frivillige arbejde inden for populationen af frivillige organisationer.

Store foreninger klarer sig bedre end små foreninger, men aflønner også mere

At store foreninger klarer sig bedre end små, når det gælder udviklingen i antallet af frivillige og i evnen til at rekruttere yngre frivillige, passer udmærket sammen med den transformation af frivillige organisationers karakteristika, som særligt sker i større foreninger. Store foreninger er mere tilbøjelige til at tænke i både medlemmernes og samfundets behov, hvilket kan åbne dem op for nye medlemsgrupper og potentielle nye frivillige samt få dem til at involvere sig mere i deres lokalsamfund (Elmose-Østerlund et al., 2020; Ibsen og Levinsen, 2019). Desuden er de, blandt andet qua deres øgede brug af lønnede ansatte og generelle tendenser til øget professionalisering, bedre i stand til at tilpasse sig frivilliges ændrede krav til foreningerne og dermed til at rekruttere yngre frivillige.

Den klare tendens til, at aflønning er mere udbredt i store foreninger end i små, som vi finder i analyserne, er i det hele taget i tråd med de teoretiske forventninger. Det er dog værd at bemærke, at den øgede brug af lønnede ansatte også mere lavpraktisk kunne være udtryk for, at store organisationer har de økonomiske ressourcer til at lønne. Derudover får organisationer, i takt med at de vokser, ofte en mere kompleks struktur, fx med flere udvalg, hvilket kan fordrer en større grad af professionalisering i relation til blandt andet ledelse og koordinering, hvori aflønning kan være et element.

Gamle foreninger og foreninger i små lokalsamfund klarer sig på nogle punkter dårligere

At gamle foreninger er mere udfordrede, når det gælder rekruttering af (især yngre) frivillige er i tråd med selektionstesens forudsigelse om, at særligt etablerede foreninger i mindre grad tilpasser sig forandringerne i omgivelserne. De vil i mindre grad have tilpasset deres tilgang til frivilligt arbejde til de påståede ændrede præferencer blandt særligt unge og unge voksne i teorien om institutionaliseret individualisering.

Det er mere overraskende, at foreningerne i de små lokalsamfund klarer sig dårligere end foreninger i større lokalsamfund, når det gælder udviklingen i antallet af frivillige. Med udgangspunkt i teorier om tættere sociale relationer på landet end i byen, og den kobling, som teorien om social kapital foretager mellem sociale relationer på den ene side og social tillid og gensidighed på den anden, kunne man have forventet, at det ville være lettere at rekruttere frivillige på landet. Det har andre undersøgelser før denne imidlertid også haft svært ved at påvise (Sørensen, Svendsen og Jensen, 2011).

Forskningsmæssige implikationer

Med udgangspunkt i fire undersøgelser af populationen af idrætsforeninger over to årtier tegner der sig et billede af en overvejende stabilitet i det frivillige og det lønnede arbejde og i sammenhængen mellem udvalgte centrale karakteristika ved foreningerne og det frivillige og det lønnede arbejde. Da det ikke er alle aspekter af det frivillige og det lønnede arbejde, som er undersøgt, og da der er tale om analyser af sammenhængen med ”udvalgte” karakteristika, kan der være væsentlige forandringer og sammenhænge, som dette studie ikke fanger. Det kan fx dreje sig om ændringer i måden, det frivillige arbejde organiseres på, i opgavefordelingen mellem frivillige og lønnede, i kompetenceopbygning blandt frivillige som følge af relationer til kommunale institutioner mv.

Derudover kan man spekulere i, om to årtier er for kort en periode til, at man kan forvente store forandringer i det frivillige og det lønnede arbejde, når vi har at gøre med en organisationspopulation, som i udgangspunktet er medlems- mere end omverdensorienteret. Omvendt er det en periode, hvor flere store ændringer har fundet sted, herunder en kommunalreform, en finanskrise og en pandemi, som på hver sin måde må forventes at have påvirket civilsamfundet, herunder frivilligt og lønnet arbejde i idrætsforeningerne (Rask et al., 2022; Thøgersen, 2012). Perioden er desuden ikke kortere, end at det markante skift i alderssammensætningen af de frivillige trådte tydeligt frem i analyserne. Ikke desto mindre bliver det interessant i fremtidige undersøgelser at se, om der sker grundlæggende forandringer i det frivillige og det lønnede arbejde i foreningerne. Fremtidige undersøgelser kunne med fordel tilføje spørgsmål, som kunne indkredse mere kvalitative ændringer.

Politiske implikationer

I den periode, hvor de fire idrætsforeningsundersøgelser er gennemført, har der været en stærk politisk tro på og vilje til at støtte det folkeoplysende foreningsarbejde, herunder idrætsforeninger, begrundet i dets bidrag til det aktive medborgerskab og demokratiet. Den politiske styring har været begrænset og

har primært fokuseret på måden, foreningerne er organiserede på, herunder at de for at få offentlig støtte skal være demokratisk opbygget og åbne for alle (Elmose-Østerlund og Ibsen, 2020). De stabile politiske rammebetingelser kan udgøre en del af forklaringen på stabiliteten i det frivillige og det lønnede arbejde i foreningerne.

Omvendt kan de også have ført til, at foreningerne har oplevet et begrænset behov for at udvikle sig i takt med forandringer i og ændrede krav fra deres omgivelser. Det kan være med til at forklare tendensen til stagnation, det begyndende fald i deltagelsen i idrætsforeninger (Rask et al., 2022) og muligvis aldringen af de frivillige.

Specifikt i forhold til idrætsforeningernes bidrag til demokratiet bliver der fra politisk side alene stillet krav om, at foreningerne skal være demokratisk opbyggede for at få støtte. De bliver ikke målt på, om de formår at skabe de aktive og involverende medlemsdemokratier, som ville give de bedste forudsætninger for en demokratisk skoling til gavn for samfundet. Dele af forskningen i idrætsforeninger og demokrati peger da også på, at et mindretal af medlemmerne engagerer sig i foreningernes demokrati, og at der er store forskelle heri inden for populationen af idrætsforeninger (Ibsen et al., 2019).

I relation til idrætsforeningernes mulighed for at indgå i samskabende aktiviteter med deres kommune og lokale kommunale institutioner, så viser forskningen, at særligt de store, lokalsamfundsorienterede og professionaliserede idrætsforeninger indgår i samskabende aktiviteter (Ibsen og Levinsen, 2019). Selv om dette studie ikke direkte kan sige noget om foreningernes lokalsamfundsorientering, så peger stabiliteten i det frivillige og det lønnede arbejde i retning af, at idrætsforeningernes vilje og evne til samskabelse ikke har undergået væsentlige forandringer de seneste to årtier.

Samlet set sandsynliggør artiklens resultater, at politiske rammebetingelser har betydning for udviklingen i en organisationspopulation og specifikt for frivilligt og lønnet arbejde. Stabile politiske rammebetingelser for en organisationspopulation ser ud til at kunne bidrage med stabilitet i det frivillige og det lønnede arbejde i organisationerne. Det er mere usikkert, om stabiliteten bidrager til, at organisationerne orienterer sig mod og handler på ændrede forudsætninger og krav i deres omgivelser til gavn for samfundet. Det være sig i relation til fremme af aktivt medborgerskab og demokrati, samt i relation til organisationernes vilje og evne til at indgå i samskabende aktiviteter.

Supplerende materiale

Supplerende materiale til artiklen findes her.

Litteratur

- Beck, Ulrich (1997). *Risikosamfundet: på vej mod en ny modernitet*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Breuer, Christoph, Svenja Feiler, Ramon Llopis-Goig og Karsten Elmoose-Østerlund (2017). *Characteristics of European sports clubs*. Odense: Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Syddansk Universitet.
- Danmarks Statistik (2022). *Statistikbanken. Kultur og fritid, IDRFOR01* (15.1.2024).
- DiMaggio, Paul. J. og Walter W. Powell (1983). The iron cage revisited: Institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields. *American Sociological Review* 48 (2): 147-160.
- Elmoose-Østerlund, Karsten og Bjarne Ibsen (2020). Denmark: High participation at the expense of democratic and social engagement?, pp. 65-92 i Siegfried Nagel, Karsten Elmoose-Østerlund, Bjarne Ibsen og Jeroen Scheerder (red.), *Functions of sports clubs in European societies*. Cham: Springer.
- Elmoose-Østerlund, Karsten, Bjarne Ibsen, Siegfried Nagel og Jeoren Scheerder (2020). The contribution of sports clubs to public welfare in European societies. A cross-national comparative perspective, pp. 345-385 i Siegfried Nagel, Karsten Elmoose-Østerlund, Bjarne Ibsen og Jeroen Scheerder (red.), *Functions of sports clubs in European societies. A cross-national comparative study*. Cham: Springer.
- Fridberg, Torben (2023). Kontinuitet og forandring i omfanget af frivilligt arbejde, pp. 21-42 i Thomas P. Boje, Helle H. Espersen, Torben Fridberg, Lars. S. Henriksen og Bjarne Ibsen (red.), *Gør frivilligt arbejde samfundet bedre?* København: Nyt fra Samfundsvidenskabernes.
- Giddens, Anthony (1996). *Modernitet og selvidentitet: selvet og samfundet under senmoderniteten*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hannan, Michael T. og John Freeman (1977). The population ecology of organizations. *American Journal of Sociology* 82 (5): 929-964.
- Horch, Hans-Dieter (1994). On the socio-economics of voluntary organisations. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations* 5 (2): 219-230.
- Hustinx, Leslie (2010). Institutionally individualized volunteering: Towards a late modern re-construction. *Journal of Civil Society* 6 (2): 165-179.
- Ibsen, Bjarne (1992). *Frivilligt arbejde i idrætsforeninger*. København: DHL.
- Ibsen, Bjarne og Klaus Levinsen (2019). Collaboration between sports clubs and public institutions, *European Journal for Sport and Society* 16 (3): 187-204.
- Ibsen, Bjarne, Malene Thøgersen og Klaus Levinsen (2013). *Kontinuitet og forandring i foreningslivet: Analyser af foreningslivets udbredelse, sammensætning og karakteristika i 00'erne*. Odense: Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Syddansk Universitet.

- Ibsen, Bjarne, Karsten Elmoose-Østerlund, Svenja Feiler, Christoph Breuer, Ørnulf Seippel, Jan-Willem van der Roest og Jeroen Scheerder (2019). Democratic participation in voluntary associations: a multilevel analysis of sports clubs in Europe. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations* 30: 1148-1163.
- Jensen, Mette (2001). *Tendenser i tiden – en sociologisk analyse af mobilitet, miljø og moderne mennesker*. København: Samfundslitteratur.
- Kulturministeriet (2018). *Bekendtgørelse af lov om støtte til folkeoplysende voksenundervisning, frivilligt folkeoplysende foreningsarbejde og daghøjskoler samt om Folkeuniversitetet (folkeoplysningsloven)*. LBK nr 1115 af 31/08/2018.
- Lorentzen, Håkon og Leslie Hustinx (2007). Civic involvement and modernization. *Journal of Civil Society* 3 (2): 101-118.
- Pedersen, Marlene R.L., Karsten Elmoose-Østerlund og Bjarne Ibsen (2017). *Foreningssidrøften anno 2015 – status og udviklingstendenser*. Odense: Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Syddansk Universitet.
- Pfeffer, Jeffrey og Gerald R. Salancik (2003). *The external control of organizations: A resource dependence perspective*. Stanford: Stanford University Press.
- Pilgaard, Maja (2012). *Flexible sports participation in late-modern everyday life*. Odense: Syddansk Universitet.
- Putnam, Robert. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Rask, Steffen, Frederik Petersen, Kristoffer Hansen og Mette Eske (2022). *Danskernes motions- og sportsvaner 2020*. København: Idrættens Analyseinstitut.
- Rathlev, Jacob, Jonathan Hermansen og Hans Bay (2017). Dataindsamling, pp. 55-87 i Morten Frederiksen, Peter Gundelach og Rikke Skovgaard Nielsen (red.), *Survey. Design, stikprøve, spørgeskema, analyse*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Ruoraniemi, Kaisa, Christoffer Klenk, Torsten Schlesinger, Emmanuel Bayle, Josephine Clausen, David Giauque og Siegfried Nagel (2016). Developing a conceptual framework to analyse professionalization in sport federations. *European Journal for Sport and Society* 13 (1): 55-74.
- Singh, Jitendra V. og Charles J. Lumsden (1990). Theory and research in organizational ecology. *Annual Review of Sociology* 16 (1): 161-195.
- Statsministeriet (2022). *Ansvar for Danmark. Det politiske grundlag for Danmarks regering* (8.2.2024).
- Sørensen, Jens F.L., Gunnar L.H. Svendsen og Peter S. Jensen (2011). Der er så dejligt derude på landet? Social kapital på landet og i byen 1990-2008, pp. 240-263 i Peter Gundelach (red.), *Små og store forandringer: danskernes værdier siden 1981*. København: Hans Reitzels Forlag.

- Thøgersen, Malene (2012). *Institutionelle omgivelser og foreningslivet: Kommunalreformens betydning for samspillet mellem kommuner og frivillige foreninger*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Tönnies, Ferdinand (2012). Gemeinschaft und Gesellschaft, pp. 231-255 i Ferdinand Tönnies (red.), *Studien zu Gemeinschaft und Gesellschaft: Herausgegeben von Klaus Lichtblau*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Tönnies, Ferdinand og Jose Harris (2001). *Community and civil society*. Cambridge: Cambridge University Press.